

Hur upplever individer utsatta för sexuella övergrepp att de blir bemötta av samhällets olika instanser då de söker stöd och hjälp?

En rapport baserad på en enkätundersökning gjord våren 2016
av Föreningen Tillsammans

Förord

Enligt Brottsförebygganderådet sker det cirka 36 000 våldtäkter i Sverige varje år. Tittar vi på sexuella övergrepp i stort är siffran än högre. Många av dessa anmäls inte men de har ändå drabbat en eller flera individer som oavsett anmälan eller ej förtjänar ett gott bemötande och rätt stöd och hjälp. Med den här undersökningen och rapporten vill vi försöka belysa hur utsatta för sexuellt våld upplever att de blir bemötta av olika samhällsinstanser.

Resultatet visar att det inom flera instanser finns ett stort behov av ökad kunskap kring hur man bemöter individer utsatta för sexuella övergrepp. Resultatet visar också att det finns ett behov av mer resurser till berörda instanser för att utsatta inte skall behöva vänta längre tid på att få rätt stöd och hjälp. Till sist kan vi i resultatet också se att det finns stora variationer i hur utsatta uppger att de blivit bemötta vilket understryker behovet av utbildning riktad till alla yrkesgrupper för att säkerställa att bemötandet blir mer enhetligt.

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till alla de modiga individer som tagit sig tid att svara på vår enkät och delat med sig av sina upplevelser. Alla som utsatts för någon form av sexuellt våld är hjältar. Hjältar för att ni varje dag orkar gå upp och hjältar för att ni lever. Vårt mål är att utrota det sexuella våldet men innan det sker vill vi att alla som utsätts möts av omtanke, värme och respekt. Ingen ska behöva känna att man är i vägen eller att det som skett är ens eget fel. Skulden skall läggas på rätt plats, hos förövaren.

Tack också till Daniel Stuesson på Enkätfabriken för hjälpen med utformningen av frågorna.

Styrelsen i Föreningen Tillsammans

Bakgrund

Föreningen Tillsammans grundades 2014 av Emma Blomdahl och Julia Östfeldt med syftet att lyfta upp frågan om sexuellt våld på agendan och få överlevare av sexuellt våld att våga dela med sig av sina upplevelser för att sedan kunna börja jobba förebyggande. Idag har föreningen cirka 180 medlemmar och över 30 volontärer. Föreningen har sedan starten föreläst för både ungdomar och yrkesverksamma om både förebyggande arbete och bemötande. Idag har föreningen även en stor stödverksamhet som drivs av volontärer där både stödmejl, stödgrupper och mentorskap ingår. Föreningen har sin bas i Stockholm men har volontärer och verksamhet i Göteborg samt några ytterligare platser i landet.

Syfte

Sedan starten av Föreningen Tillsammans har frågan kring bemötande varit en central del av arbetet. Hur utsatta för sexuellt våld bemöts både av anhöriga och olika yrkesgrupper är något vi vet är mycket avgörande för de utsattas bearbetning. Vi vet dock mycket lite om hur utsatta faktiskt upplever att de blir bemötta och därför beslutade föreningen att till Almedalsveckan 2016 ta fram en undersökning där svar på denna fråga försöker klargöras och sedan låta seminarierna som föreningen anordnar under veckan kretsas kring temat bemötande och omtanke.

Metod

Undersökningen har gjorts genom en digital enkätundersökning som tillhandahållits via [surveymonkey.com](https://www.surveymonkey.com) under perioden 1 april till 30 april 2016.

Genom inställningar via hemsidan har det endast varit möjligt att fylla i enkäten en gång från en och samma ip-adress. Totalt svarade 232 personer på enkäten varav 29 uppgav att de inte utsatts för någon form av sexuellt övergrepp och därför avslutades enkäten och dessa individer kunde ej fullfölja. En person startade undersökningen men fullföljde inte. Detta innebär att det är 202 personer som fullföljt enkätundersökningen och som resultatet förhåller sig till.

Enkäten är uppbyggd på det sättet att man som respondent endast svarar på de frågor som rör de instanser man själv mött. Har man exempelvis inte anmält till polisen, eller att fallet inte ledde till åtal så svarar man inte på de frågor som rör dessa instanser. De instanser som berörs i enkäten är: polis, målsägandebiträde, domstolsväsende, vård och frivilligsektor (jourrörelse eller annan liknande rörelse). Förutom olika svarsalternativ har respondenterna även på vissa frågor kunnat lägga till egna kommentarer och korta berättelser från dem själva kring det som frågan kretsas kring.

Detta bör inte ses som en statistiskt säkerställd undersökning men undersökningen kan ge en indikation och en djupare förståelse för hur individer som utsatts för sexuellt våld kan uppleva bemötandet från olika instanser i samhället. Trots att den inte har någon statistisk bäring är vår förhoppning att yrkesverksamma skall ta till sig av resultatet och se över sin verksamhet.

I rapporten kommer inte alla frågor att redovisas du kan dock ta del av hela undersökningen via denna länk:

Vi som har arbetat med rapporten ingår i Föreningen Tillsammans styrelse. Har du några frågor kring rapporten eller undersökningen mejla till hej@foreningentillsammans.se

Tack för ditt intresse.

Basfrågor

Majoriteten av de som deltog i enkäten var mellan 18 och 29 år och över 92 % av de tillfrågade identifierade sig som kvinnor. Av de resterande identifierade sig 3 % som varken kvinna eller man och 3 % som män.

Över 60 % av de tillfrågade uppgav att de hade utsatts för ett övergrepp för mindre än tio år sedan och strax över 30 % hade utsatts för mer än 10 år sedan.

61 % av de som tillfrågade uppgav att de inte valde att anmäla händelsen till polisen, vilket inte är förvånande om man tittar på den nationella statistiken där anmälningsfrekvensen för dessa brott är än lägre än 38 % som enkäten nu visar. När det gäller varför många valde att inte anmäla så stod oro för att inta tas på allvar högt (45 %) och sedan rädsla för förövaren (37 %) många uppgav också övriga skäl till varför man inte anmälde (51 %) där skrev många att de valde att inte anmäla på grund av att då det skedde inte förstod eller inte visste att det som hände var fel men också att man hade mycket skuld eller skamkänslor. I kommentarerna uppgav informanterna också bl.a. att de trodde att det skulle bli svårt att bevisa övergreppet och att de var osäkra på vilket bemötande de skulle få från polisen. En person uppgav att hen inte ville att det skulle komma fram, eftersom hen kände sig omaskulin.

"Fattade inte att det som hänt faktiskt kunde ha varit sexuellt övergrepp innan det gått flera år."

Polisen

Av de som sedan anmälde gjorde majoriteten det själva (47 %) men det var också många som valde att ha med sig någon då de anmälde (27 %) eller att någon annan som kompis, förälder eller socialtjänst anmälde händelsen (25 %).

Av de som anmälde händelsen är det enbart 44 % som uppger att de fick information om målsägandebiträde vid anmälan. Än färre uppger att de fick besked om brottsofferstöd (27 %) samt kontaktförbud (13 %) och hela 38 % uppger att de inte fick information om något av de ovan nämnda vid anmälan.

När det gäller bemötande av polisen som tog upp anmälan uppger 71 % att de blev bra eller ganska bra bemötta. 18 % uppger dock att de blev dåligt bemötta. Bland kommentarerna framgår att de som upplever att de blivit dåligt bemötta har upplevt att polisen ifrågasatt deras handlade och agerande men också att poliser skrattat åt målsägande eller förnekat deras känslor. Många upplevde också att de inte fick tillräckligt med information och att de ibland upplevde att polisen inte hade tillräcklig kunskap om både brottet, psykologin och processen. De kommentarer som rör bra bemötande handlar framförallt om att man uppger att polisen var lugn och ställde frågorna på ett bra sätt men också att poliserna tog sig tid för den utsatta, lyssnade och förklarade på ett pedagogiskt sett vad som skulle ske härnäst.

"Dom var lugna, förestående, ställde rimliga frågor. Bli förhörd av en kvinnlig polis med min kompis närvarande. Vilket kändes tryggt. Den manliga polisen höll sig i ett annat rum. Anmälan togs upp hemma hos en kompis, vilket också gjorde det hela mindre obekvämt."

När det gäller poliserna som utredde händelsen är det än större andel som uppger att de blev dåligt bemötta än av poliserna som tog upp anmälan (29 %, 16 % uppger att de blev mindre bra bemötta) och endast 53 % uppger att de blev bra eller ganska bra bemötta.

Kommentarerna kretsar mycket kring att man upplevt polisen som ifrågasättande, nedlåtande ton, dålig kunskap men också att man fått höra att man är en börda då man bidrar till hög arbetsbelastning. Många nämner också att man upplevde att polisen var svår att få kontakt med vilket gjorde att man som utsatt upplevde att man inte fick den information man behövde.

"Otureliga och de sa att de hade mycket att göra och att de får in anmälningar om våldtäkt hela tiden, de suckade och förminskade händelsen."

Målsägandebiträde

En tredjedel av informanterna uppgav att de fick ett målsägandebiträde innan sitt första förhör. En lika stor andel fick dock inget målsägandebiträde under processens gång. 15 % fick inget målsägandebiträde förens förundersökningen var slutförd och det var dags för rättegång. De flesta av de informanter som hade fått ett målsägandebiträde uppgav att de varken var nöjda eller missnöjda med detta. 21 % uppgav att de var mycket nöjda med sitt biträde och exakt samma antal uppgav att de var mycket missnöjda. I kommentarerna uppger flera personer att målsägandebiträdet varit svår att få tag på, att hen inte kommit till förhör eller rättegångar i egen person och informanterna inte fick den information de hade rätt till och behov av. De flesta uppgav dock att själva bemötandet från målsägandebiträdet var acceptabelt, ca en tredjedel uppgav att det var dåligt eller mycket dåligt. Bristerna i bemötandet som pekades ut var bl.a. ett bristande engagemang, en hård attityd och ett ointresse för ärendet. En person uppgav att målsägandebiträdet hade ifrågasatt hens redogörelse av vad hen varit utsatt för. Vad gäller engagemanget uppgav 52 % att de inte upplevde att målsägandebiträdet engagerade sig i deras ärende.

På frågan vad målsägandebiträdet kunde ha gjort för att förbättra sitt bemötande svarade nästan alla att de hade behov av mer information och mer kontakt.

"Jag kände inte att det fanns någon verklig omtanke. Hon hälsade stelt när vi sågs och satt mest bredvid som en kuliss utan någon egentlig kontakt med mig under förhöret. Jag kände inte att det var något stöd att ha henne närvarande alls."

"En trygg vuxen som var helt bortkopplad från mina föräldrar och som även tog tydligt avstånd från dom och var tydlig med att det inte var dom som var hennes klient och att hon företrädde mitt bästa".

Domstolsväsendet

Av de som uppgav att de anmälde händelse till polisen (38,12 %) så uppger 25 % att deras ärende gick vidare till åtal. Tittar vi på hur lång tid det tog från det att ärendet anmäldes till dess att åtal väcktes kan vi se att det varierar från cirka 3,5 månad till 1-2,5 år.

Majoriteten av de svarande uppger att de upplevde att bemötandet under rättegången var bra eller ganska bra, men cirka 29 % uppger att de upplevde bemötandet som mindre bra.

I kommentar uppger många att de fick frågor om längd på kjolar/klänningar och att man upplevde försvarsadvokaterna som kränkande. Många uppger också att de inte kände att de hade den information om vad som skulle hända osv för att de skulle känna sig helt trygga och vissa uppger att de hade önskat att domare hade en större förståelse för den utsattes reaktioner även om vissa också påpekar att de upplever att domare hade bra kunskap och gav ett bra bemötande.

94 % av de tilltalade kände sig någon gång under rättegången kränkt och då framförallt av försvarsadvokaten (82 %) och förövaren (58 %). Många uppger att bemötandet hade kunnat bli bättre om domaren avbrutit försvarsadvokaten tidigare och varit tydlig med att viss typ av språk inte tolereras.

Av de tillfrågade uppger 52 % att de idag känner litet förtroende för det svenska rättsväsendet efter upplevelsen kopplat till övergreppet de berättat om.

"Mina personuppgifter blev läckta när förundersökningen blev offentlig efter en miss från tingsrätten och domaren bad om ursäkt för att mitt namn och personnummer blivit offentligt. Han gjorde det dock när förövaren var närvarande vilket inte kändes okej."

Vård

En majoritet, 69 % av enkätens medverkade har varit i kontakt med vården som en konsekvens av de sexuella övergreppen de blivit utsatta för. Enkätens definition av vården innefattar kurator, psykolog och liknande.

Hälften, 50 % sökte vårdkontakten på eget initiativ, medan 30 % blev hänvisad via en tredje part, samt 20 % som valde alternativet "Annat". De 30 % som blev hänvisade av någon annan uppgav att det rörde sig om polis, frivillig organisation, brottsofferjourer samt anhöriga som hjälpte den brottsutsatte att söka vårdkontakt. Anhöriga som hjälpte till med att söka vårdkontakt utgjorde en relativt hög andel, 14,6 %. Under kategorin "Annat" har enkätens medverkade uppgivit flertalet olika alternativ i

kommentarsfälten. Vanligt förekommande var att det redan fanns en kontakt inom vården, både inom vuxenpsykiatri men även BUP, barnmorska, kuratorer, vårdcentral och sjukhus, för att nämna några exempel.

42,5 % uppger att det tog några månader eller längre tid innan de fick en första samtalskontakt från det att de kontaktade vården och berättade om sitt övergrepp. 25,8 % avgav att det tog några veckor innan första samtalskontakten etablerades. I kommentarerna framkommer det att flertalet upplever att de fått kämpa för att få tala med en professionell person med rätt kunskaper, eller att de inte alls fått träffa någon med de rätta kunskaperna.

“Efter att ha sökt hjälp på psykiatri, för att jag ville ha traumabehandling så tog det nästan nio månader innan jag fick träffa en psykolog. Fick tvinga mig till akuta samtalsbesök hos en skötare på psykiatri för att överleva fram till rättegång och fram till start av min traumabehandling. Psykiatri har inte nog med kunskap om sexuella övergrepp. De försöker bota PTSD med antidepressiva, ångestdämpande och sömntabletter”,

“Tio år senare har jag inte fått traumabehandling mer än en enskild period jag betala privat KBT-psykolog och fick viss hjälp”.

Vid frågan om hur den hjälpsökande blev bemött av vården då denne först kontaktade vården i samband med övergreppet, är det till skillnad från de andra frågorna större spridning kring upplevelserna. 26,8 % upplevde det som "Bra", 34,9 % som "Ganska bra", 13,8 % som "Mindre bra" och 24,3 % som "Dåligt". Även i kommentarerna till frågan varierar upplevelserna kring bemötandet. Vissa uppger att de fått jättebra bemötande inom till exempel psykiatri, ideell förening, Södersjukhusets akutmottagning för våldtagna (kvinnor tidigare). Andra uppger att de blivit väldigt illa behandlade, exempelvis läkare som skuldbelagt brottsutsatte för att denne åkte hem till brottsutsattes berusade pojkvän, eller att läkaren på vårdcentralen blev obekvämt att lyssna på den utsattes historia, vilket i sin tur blev obekvämt för den vårdsökande.

När frågan konkretiseras och det frågas om hur den vårdsökande blev bemött av den tilldelade samtalskontakten, psykolog, kurator och terapeut svarar 51,5 % att bemötandet var "Bra", 20,3 % att det var "Ganska bra" och 14,8 % att det var "Dåligt".

Vid frågan "Vad, om något, hade kunnat göras annorlunda för att du skulle känna dig bättre bemött av vården" fick enkätens medverkade skriva fritt, istället för att som tidigare välja mellan olika svarsalternativ. Den generella tanken som framförs är att det behövs mer spetskunskap hos sjukvårdspersonal om sexuella övergrepp, samt att det borde finnas en större lyhördhet, att visa att man har förståelse för den utsatte och dennes situation och de känslorna som den utsatte har. Flertalet skriver att de själva skuldbelades av vården för övergreppet, vilket ledde till att de fick en negativ erfarenhet av vården.

På frågan "Utifrån din upplevelse kopplat till övergreppet hur stort förtroende har du för den svenska vården?" svarar 39 % "Varken eller", 9,3 % "Mycket stort" och 17,1 % "Mycket litet".

"Jag tog kontakt med terapeut först 10 år efter övergreppet. "Vanliga" terapeuter hjälpte inte. Sökte till Sexualmedicinskt Centrum. Fick skicka in en egenremiss och stod i kö i två år innan jag fick hjälp av rätt person."

Den ideella sektorn

Av de som svarade på enkäten hade 37 % varit i kontakt med någon ideell förening, brottsofferjour, tjejjour, kvinnojour, ungdomsjour eller dylikt. Av dessa uppgav majoriteten att de hade blivit bra bemötta (79 %)

I kommentarerna framgår det att den ideella sektorn har varit en stor del för många i deras bearbetning samt att den spelar en viktig roll som komplement till sjukvården. Många uppger att det är genom de olika organisationerna som de har fått förståelse och vågat prata om det som har hänt. Många uppger att det finns en stor förståelse och en hög grad av empati inom den ideella sektorn, ofta högre än i den inom vården.

På frågan om vad som hade kunnat göras annorlunda så är det mest återkommande svaret att de ideella organisationerna skulle behöva bättre finansiellt stöd för att kunna utöka sin verksamhet och kunna hjälpa fler utsatta, men även anhöriga.

"De ideella organisationerna kompletterar sjukvården. Från ideella organisationer har jag fått förståelse, tröst och pepp på ett sätt som vården inte kan/"får" ge. Jag har även fått prata med människor som varit med om liknande, och det är verkligen värdefullt."